

BEVEZETÉS

Hazánkban 1998-ban, civil kezdeményezésre, 1 éves előkészítés után, megjelent a *Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia* első kiadása. Tartalmának mélységét illetően a miénk is illeszkedik a legtöbb külföldi hasonló indíttatású stratégiához: általános iránymutató. Kitekintését illetően viszont egyedülállóan gazdag. Nemcsak a többiben legtöbbször tárgyalt területeket, a közoktatást, médiát, államigazgatást célozza meg, hanem a magánélet és a társadalom szinte minden területét felöleli, keresi azokat a lehetőségeket, amelyekkel kicsi és nagy, tanár és művész, főnök és beosztott, társadalmi aktivista és köztisztviselő hozzájárulhat ahhoz, hogy *Magyarországon a környezeti tudatformálás eredményeképpen a természeti és emberi környezet állapotában tartós és megalapozott javulás következék be.*

A Stratégiát azért hoztuk létre, azért frissítettük és bővítettük 2003-ra, és azért javítottuk most is, hogy e cél elérésében:

- legyen áttekintésünk a legfontosabb társadalmi jelenségek és a környezeti nevelés kapcsolatáról,
- javuljon a környezeti nevelők együttműködése, bármilyen hivatásúak és bármely szektorban dolgoznak is,
- legyen hatékonyabb a munkájuk,
- jobban használják ki a törvények, rendeletek, körülmények adta lehetőségeket,
- jobban támaszkodjanak az elérhető forrásokra, és több forrás legyen.

Az 1998-as kiadásból 6000 példány került — ingyenesen — az érintettek kezébe, és több száz angol nyelvű példány a külföldi érdeklődőkébe. Elfogyott, és eltelt néhány év. Eredeti szándékunk volt, hogy a Stratégiát időről időre revízió alá vegyük. 2000–2001-ben az ország 5 településén folyt a *Stratégia* egyes fejezeteinek szakmai vitája, majd a megújított szövegek általános vitáját tartottuk meg egy országos konferencián, Zánkán. Az eredeti fejezetek zöme megmaradt, de új fejezetek is megjelentek. Új elem volt, és a tájékozódást segítette, hogy a szövegeket témakörökbe soroltuk, és jelentősen megújultak egyes szövegek is. A kiadás költségeire 2003-ban kaptunk támogatást. Idén megint csak a megújításig jutottunk el, és a kor követelményeinek megfelelően „kitehetjük” az internetre a szöveget, de reméljük sikerül majd ezt is megjelentetni könyv formában, mert a *Stratégia* sokoldalú hasznosítása miatt ennek volna haszna.

A *Stratégia* létével, széleskörű szemléletmódjával, mondanivalójával általában mindenki egyetért. A könyv tartalma általános elismerést aratott, hivatkozási alap lett sok alkalmazója számára, tankönyvként, olvasókönyvként használják számos felsőoktatási intézményben. Van tehát egy, több száz aktív környezeti nevelő által az évek, viták, lektorálások, újabb viták során készített stratégiai alapvetésünk, amely szélesebb társadalmi kontrollnak is megfelelt.

Mi a helyzet a javaslatok megvalósulásával? Sajnos itt már nem lehetünk annyira derűlátóak és elégedettek – írtuk 2003-ban. Mostanra annyi változott, hogy differenciáltabban látjuk ezt a kérdést. Van sok javaslat, ami megvalósult, vagy olyan formában, ahogy leírták, vagy megvalósult valami, ami egy általánosabb javaslat szellemében, vagy annak részterületeként jött létre (bővebben lásd a megvalósításról szóló fejezetben). Sok javaslat megmaradt szemléletformáló szentenciának, és van, ahol egyenesen visszalépésről kell beszélni. 2003-ban írtuk: „A legnagyobb sikernek ma az oktatási és a környezeti tárca együttműködési megállapodása tűnik.” Nos, a KönKomp, ezen együttműködés megvalósítására létrehozott háttérintézmény, időközben megszűnt. De nem célunk itt ezt a kérdést részletesen boncolni, hiszen elmondható: a *Stratégia* önálló szöveggékönyvként is jelentős dokumentum. A megvalósítást most azzal szeretnénk segíteni, hogy egy megavósult

és sikeres projektet mutatunk be, mintegy keresztmetszetben, esettanulmányként, a jó gyakorlat példájaként.

Főbb szempontok a stratégia kialakításakor

A *Stratégia* legfontosabb alapelve, hogy a környezet is és a nevelés is minden egyes embert érint. A *környezet* alatt komplex módon a természeti, mesterséges (alkotott) és társadalmi környezetet értjük. Ezek — és az ezekkel kapcsolatos kérdések — egymástól elválaszthatatlanok. Egyikük javulásához legtöbbször a többi javulása is szükséges, illetve azzal együtt jár. A *nevelés* nemcsak intézményes nevelést jelent, hanem a bölcsőtől a sírig tartó ismeretközlési és szemléletformálási folyamatot is. A környezeti nevelés célja — a tudatformálás — a társadalmi környezet olyan javítása, amely nélkül nem képzelhető el a másik kettőben érdemi változás, nem létezhet fenntartható élet.

A fenntartható fejlődés olyan gondolkodásmód kialakítását igényli a környezeti nevelés minden szereplőjétől — a társadalom minden tagjától —, amely képes a világ kihívásait rendszerben szemlélni, és azokra választ adni úgy, hogy nem szül újabb ellentéteket az ember és a természet között. A fenntartható fejlődés legfontosabb üzenete tehát, hogy a gazdaság, társadalom és környezet kérdései egyetlen rendszert alkotnak, s hogy a globális válságok nem oldhatók meg sem egyik, sem másik kérdéskör túlhangsúlyozásával. A fenntartható fejlődés viszonylag új fogalom, legalábbis nem eléggé ismert és nem eléggé értett. Ebben a *fenntartható* és a *fejlődés* szavak nem külön-külön, hanem csak együtt értelmezhetők, s a fogalom nem jelent mást, mint olyan fejlődést, amely mindig elegendő forrást hagy a jövő nemzedékek életfeltételeinek kielégítésére (életminőségének jobbítására). Az elmúlt években itthon is meghonosodott a „fenntarthatóságra nevelés”, a fenntartható fejlődés szellemében történő nevelés elmélete és gyakorlata, és hazánkban van Nemzeti **Fenntartható Fejlődés** Tanácsa (www.nfft.hu), több, köztük a neveléssel is foglalkozó szakbizottsággal. A kétféle – *környezeti* és *fenntarthatóságra* – nevelés között nincs akkora szemléletbeli különbség, különösen ahogy a *Stratégiában* a környezeti nevelést kezdetől megfogalmaztuk és értjük, ami indokoltá tenné, hogy a *Stratégia* címét megváltoztassuk, de a szövegekben a fenntarthatóság hangsúlyosabban jelenik meg.

A *Stratégia* a Magyarországon, minden szintéren működő környezeti nevelők számára ad ajánlásokat a következő 3–6 év legsürgetőbb teendőit illetően. Kitekintése számos esetben ennél hosszabb távú. Arra törekedtünk, hogy a *Stratégia* az elvek és óhajok megfogalmazásakor ne szakadjon el a valóságtól, valós helyzetfelmérés és értékelés alapján lehetőleg konkrét javaslatokat tegyen. Javaslatait azonban célszerű időnként felülvizsgálni. Hangsúlyozni kell, hogy hazánkban sok szintéren remek munkát végeznek a környezeti nevelők, és ennek folytatására kell törekedni, miközben a stratégia új, esetleg átfogóbb irányokat, célokat is kijelöl.

A nemzeti stratégiát úgy gondoltuk el és fogalmaztuk meg, hogy az senkit se rekeszen ki, senkit se riasszon el. A *Stratégiában* hangsúlyos elem az eddig nem igazán érintett csoportok és rétegek elérése. Ideértjük pl. a politikai és gazdasági élet szereplőit, a környezet iránt közömbös vagy egyenesen gondatlan, a szegénységük következtében vagy éppen hetykén nemtörődöm személyeket, illetve a más fontos, esetleg magasztos célokat a környezet elé helyező személyeket is.

A jelenlegi helyzet ismertetésekor igyekeztünk konkrét példákat is hozni, részben az érthetőség, szemléletesség kedvéért, de főként azért, hogy pozitív példákat mutassunk be. Igyekeztünk a szakirodalomból is többet említeni. Most már számos információs forrás áll rendelkezésünkre, hogy azok segítségével megtaláljuk a működő intézményeket, szervezeteket és a számunkra fontos partnereket, információkat, információforrásokat.

A fejezetek felépítése

A *Stratégia* 5 részbe sorolt 34 fejezetből áll. (Kell még egy Sajdik rajz a Darvas Kata fejezete elé?) Ezt előzi meg az általános bevezetés. Az első részben elméleti alapvetések vannak, s az alfejezetek tagolását a mondanivaló adta. A többi fejezetben viszont egyöntetűen az alábbi szerkezetet igyekeztünk követni:

A fejezetek *bevezetése* egyfajta indoklás, hogy miért tárgyaljuk a témát, miért fontos a környezeti nevelés szempontjából. A *Helyzetkép* az illető témához kapcsolódó mai állapotok leírása, optimális esetben azon problémák lajstromba vétele is, amelyek orvoslására javaslat születik. A *Javaslatokban* azokat a javaslatokat soroltuk fel, amelyeket a következő években a legfontosabbnak, leghatékonyabbnak, legsürgetőbbnek érzünk, akkor is, ha azok reálisak, és néha – iránymutatásul — akkor is, ha nem. A javaslatokat — az első kiadások hiányosságát javítva — az alfejezetekben igyekeztünk konkrét címzetteknek címezni. Természetesen sok javaslatnak több vagy sok címzettje van. A kötet valamennyi javaslatát **folyamatosan sorszámoztuk** (?), hogy kiderüljön, milyen hatalmas munkáról van szó, és hogy könnyebben eligazodjunk a javaslatok említése során. A fejezeteket az ajánlott irodalom jegyzéke zárja.

Hogyan készültek a szövegek?

A *Stratégia* jelen megújítását a több társadalmi szervezet, a KvVM és az OKM képviselőiből álló *Tartalmi Bizottság* által elfogadott elvek szerint végeztük. Alapul szolgált a 2003-as kiadás. A szöveg egésze általános segítség és viszonyítási alap volt, tehát illő közzétennünk itt a kötet szerzőit, szekcióvezetőit, lektorait (ld. a **xx. oldalon a táblázatot**). A Tartalmi Bizottság és a Magyar Környezeti Nevelési Egyesület tagjaiból álló *Szervező Bizottság* javaslatokat tett a jelen megújítás szerzőire, általános elvként azt fogadva el, hogy ahol a témához értő, a régihez hasonló színvonalú új szerző neve felmerült, igyekeztünk őt bevonni a munkába, hogy a szövegek hosszú távú és folyamatos megújulását megindítsuk. Az egész megújítást egy budapesti konferenciával kezdtük, majd két regionális konferenciára került sor Vácott és Kecskeméten, és ezután láttak a szerzők munkához.

Ezúttal nem kaptunk támogatást arra, hogy a fejezeteket – a korábbiakhoz hasonlóan – elkészültük után országos konferencia elé bocsássuk, idén a társadalmi kontrollt az internetes hozzáférhetőség jelentette és jelenti.

A *Stratégia*, és minden egyes fejezete tehát ismét számos személy közreműködésével készült. Most is táblázatosan közöljük a kulcsszerepet betöltők nevét (ld. **yy. oldal, ahol a két bizottságot, a három konferencia szervező egyesületét és a szerzőket kellene feltüntetni, vagy a bizottságokat a kolofon oldalon, mint régen**), mert mindnyájan részt vettek a megújítás folyamatában, és érdemben járultak hozzá a szövegek kialakulásához.

Kinek készült?

A *Stratégia* annál sikeresebb, minél több állampolgárra hat úgy, hogy az foglalkozzék környezeti kérdésekkel, döntései során eszébe jusson a fenntarthatóság, és cselekedetei a környezettel való törődés szándéka is befolyásolja — legyenek ezek magánéleti, közéleti vagy hivatalos döntései, cselekedetei. Számos fejezet végén, a konkrét javaslatok megfogalmazásakor, megjelöltünk személyeket, csoportokat, akiknek az adott javaslat szól. De a legtöbb az oktatás-nevelés hivatalos irányítóinak szól és minden pedagógusnak, a gazdasági élet valamennyi döntéshozójának, a politikusoknak és az államigazgatás minden dolgozójának, és persze minden környezeti nevelőnek, pedagógustól szülőig, főnöktől társadalmi aktivistáig. Végeredményben tehát a *Stratégának* mindenkire kell szólnia. Ezért törekedtünk arra, hogy mindenki számára érdekes, vonzó és követhető legyen. Reméljük, hogy az internetes hozzáférés jelentős lökést ad a kiadvány ismertségének.

Hogyan tovább?

A *Stratégia* utolsó fejezete a megvalósítás érdekében született. A stratégiai folyamat lényegéhez tartozik az alapok, a célok folyamatos figyelemmel kísérése, frissítése, javítása. A *Magyar Környezeti Nevelési Egyesület* továbbra is vállalja, hogy a sok intézmény és szervezet, sok személy munkájával készült, közös stratégia megvalósulását elősegíti, szervezi.

Köszönetnyilvánítás

1998-ban „sokaknak tartoztunk köszönettel”, 2003-ra a számuk érthetően még tovább nőtt, és most még újabbakat is övezzen hálánk. Köszönjük azoknak, akik a használat során fedezték föl a *Stratégia* hibáit vagy erényeit. Köszönetünk illeti mindazokat, akik a szakmai előkészítő vitákat szervezték, azokon részt vettek, és akik az új szöveg létrehozásában bármilyen módon közreműködtek. Legtöbbjük neve megjelent az első lapokon. Együttesen mondunk köszönetet azoknak a minisztériumi dolgozóknak, kollégáknak, családtagoknak, barátoknak, akik formálisan vagy informálisan támogatták munkánkat.